

הקו הכחול: גבול ישראל-סודאן? אתגר המסתננים מלבנון

אסף אוריון

לאחרונה מסתמן אתגר ביטחוני חדש מלבנון: מבקשי עבודה סודאנים המנסים לחצות את הקו הכחול לשטח ישראל. במהלך מאי מנע צה"ל בשלושה מקרים את כניסתם לישראל של עשרה מסתננים, ובאמצע יוני נתפס אחד בפאתי הישוב שלומי. בנוסף דווח על לפחות ארבעה מקרים, שבהם נעצרו קרוב לעשרים מסתננים-שבדרך על ידי צבא לבנון, חלקם בעזרת יוניפי"ל, ועל סודאני הרוג שנמצא ירוי בעומק שטח לבנון. במקביל מתרבים דיווחים על פעילות מבצעית או תרגילית מוגברת של צה"ל לאורך הגבול הצפוני, הכוללת ירי תאורה, כוחות קרקע וכלי טיס, ובאמצע מאי אף נורה ונפצע בהר דב סורי שחצה לשטח ישראל. ראש מועצה מקומית הרחיק לכת בתיאור חומרת המצב, **ונבחרים אחרים** השוו את ניסיונות ההסתננות מלבנון למסתנני העבר בגבול מצרים, בניסיון למנף התפתחות זו פוליטית כדי ללבות את סוגיית המהגרים בארץ ולנגח את מערכת המשפט. אולם, מבקשי עבודה אינם מחבלים, מסתננים בודדים אינם נחשול, הקו הכחול בין ישראל ללבנון אינו גבול השלום בסיני, ועל המענה הנדרש משני צדי הגבול להיגזר באופן מקצועי ממאפייניהם הייחודיים של האתגר והקשרו בעת הנוכחית.

המשבר הכלכלי העמוק בלבנון גרר פיחות מהיר בשער הלירה, מחסור בדולרים ואבטלה גוברת. בין המובטלים ניתן למצוא גם רבים מכרבע מיליון העובדים הזרים במדינה, ובהם כמה אלפי סודאנים. המצוקה הכלכלית הגואה דוחפת כמה מהם לבקש את מזלם בישראל, ועל פי מקורות בלבנון הם מסתייעים בגורמים עסקיים או פליליים המסיעים אותם לדרום לבנון, מורידים אותם סמוך לקו הכחול ומדריכים אותם לחצות את מכשול הגבול לתוך ישראל. למעט המסתנן שנלכד בשלומי והוחזר ללבנון, כל הניסיונות שאירעו לאחרונה נסתיימו במניעת הכניסה לישראל. מסתנן אחד, שחצה מלבנון בסוף ינואר, נתפס על ידי צה"ל, הועבר למשטרת ישראל ובהמשך שוחרר מידיה בארץ. אפשר שהצלחתו נודעה מאז לבני ארצו המובטלים הנמצאים בבירות ועודדה אותם ללכת בעקבותיו.

אמצעי התקשורת המקורבים לחזבאללה, ובהם היומון אל-אח'באר וכתב ערוץ אל-מנאר בדרום, דיווחו על אירועי ההסתננות בלא מעט שמחה לאיד, הן על הצלחת המסתננים לחדור את מערך המכשול וההגנה של צה"ל מול לבנון, ויותר מכך, על תרומתם של האירועים לערעור ביטחונם של תושבי הצפון בהגנה שצה"ל מספק להם. עידוד רב שאבו תומכי חזבאללה מפרסומים נלהבים בתקשורת בישראל על אודות חרדה בקרב תושבים, ובעיקר מהשתלחויות פופוליסטיות וחסרות אחריות של ראשי מועצות ("תפיסת הביטחון של פיקוד הצפון בגבול שלומי נכשלה"), שיש בהן כדי לחזק את תפיסתו השגויה של חזבאללה את ישראל כמדינת "קורי עכביש" שחוסנה רעוע.

מתן מענה הולם לאתגר החדש מחייב הבנה של מאפייניו הייחודיים ושל ההקשר הנוכחי, בהשוואה לאתגר ההגירה מחצי האי סיני בעבר כמו גם לאיומי הטרור מלבנון.

הסתננות מבקשי העבודה מסיני הייתה חלק ממערכת כלכלית נרחבת, שכללה עתודה של מיליוני מהגרים אפריקנים במצרים ורשתות סחר אנושי סבוכות, שפעלו מקהיר ועד קדמת סיני. בתקופות השיא חצו את גבול ישראל בסיני אלפי מסתננים מדי חודש, והצטברו לרבות בשנה. המענה של ישראל נבנה בהדרגה בהשקעת משאבים ניכרת – בישראל קודמו הקמת מכשול "שעון חול" מכרם שלום ועד אילת, סלילת דרכי ביטחון וכינון מערך איסוף, ועובה סדר הכוחות לאבטחת המרחב. זאת, בשילוב מתקני כליאה, הסדרה משפטית, הליכי הרחקה ואישור כניסת מבקשי מקלט. במקביל שופרו הקישור והתיאום עם פעילות צבא מצרים ומשטרת הביטחון המרכזי ממערב לגבול. כל אלה הביאו לאורך זמן לבלימת התופעה על הגבול ולצמצומה לממדים זניחים. היקף ההסתננות מלבנון ופוטנציאל ההתרחבות שלה כלל אינם בני השוואה למוכר מגבול סיני בראשית שנות האלפיים, ונקודת הפתיחה של צה"ל בהגנה על הגבול הצפוני, במכשול, איסוף וסדר כוחות, טובה לאין שיעור משהייתה לאורך גבולה הפרוץ של ישראל בסיני, שאורכו כ-250 ק"מ.

הגזירה השווה ("היום מסתנן מחר מחבל") שבין הסתננות מהגר עבודה לבין חדירת מחבלים שגויה אף היא. טכנית, כל מכשול וכל מערך הגנה ניתנים לחצייה, אולם הקושי המבצעי לעשות כן בלי להתגלות גובר ככל שהיקף החדירה ומידת מסוכנותה עולים, בוודאי בעתות שגרה. קבוצה גדולה של חוצי גבול קלה יותר לגילוי מאשר מסתנן יחיד. ברמה הצבאית, הסבירות להתקפת פתע משמעותית מצד חזבאללה על ישראל, ללא התרעה מוקדמת, אינה גבוהה. להבדיל ממבקשי עבודה הפועלים משיקולי פרט ותעסוקה, פעילות חזבאללה כפופה להגיון צבאי ואסטרטגי, ומביאה בחשבון תגובת צה"ל משמעותית לאקט מלחמתי כזה. לראייה, באמצע אפריל הפגין חזבאללה את יכולתו המבצעית לחתוך את גדר המערכת, אך באותה הזדמנות גם הדגים את המגבלות האסטרטגיות שהוא מחיל על עצמו - להימנע מלחדור לשטח ישראל דרך הפרצות שפתח.

בכל אלה אין כדי להקל ראש בציפיותיהם המוצדקות של תושבי הצפון לביטחון ולתחושת ביטחון, או לשחרר את צה"ל מאחריותו להגנה אפקטיבית על תושבי ישראל, גבולה וריבונותה. כמו בגבול סיני, המענה לאתגר החדש מחייב שילוב פעולה עצמאית בשטח ישראל עם מאמצים בצידו השני של הגבול. להבדיל ממצרים, שעמה יש לישראל הסכם שלום, לבנון היא מדינת אויב, שבשטחה פועלים הן צבאה הלאומי ומשטרתה, הן כוחות שמירת השלום של האו"ם (יוניפי"ל) והן הכוח הצבאי המשמעותי ביותר בה - צבא הטרור של חזבאללה, [שפעילותו לאורך הקו הכחול](#) היא האתגר הביטחוני העיקרי של פיקוד הצפון.

המענה לאתגר המסתננים ימשיך להישען על תשתית מכשול הגבול ופעילות הביטחון השוטף של פיקוד הצפון, הנתמכת במאמץ מודיעיני ניכר. על פי המדווח, צבא לבנון כבר עצר מסתננים בטרם חצו את הקו הכחול, אולי אף במספר גדול משעצר צה"ל, ולעתים בסיוע יוניפי"ל. כוחות הביטחון של לבנון, המופקדים על ביטחון גבולותיה ומימוש ריבונותה, יכולים למנוע בקלות את חציית המסתננים עוד בעומק, הרחק מהקו הכחול, ובוודאי בסמוך לו. זאת על ידי פעילות מנע בבירות, הפסקת פעילות המסיעים את המסתננים לדרום לבנון, ועצירת מסתננים-שבדרך במחסומים על גשרי הליטאני, על הדרכים המובילות לדרום לבנון ועל כביש הדרום עצמו. סביר כי לממשלת לבנון אין עניין בהמשך התופעה, שהיא המחשה חיה לפגיעה בריבונותה ולהיעדר שליטתה במתרחש בשטחה ובגבולותיה. דווקא על רקע המשבר הכלכלי-פוליטי החמור בלבנון, ניתן לפעול

כדי להגביר את המוטיבציה שלה לעשות כן בעידוד הקהילה הבינלאומית, בדגש על מדינות התומכות בסיוע ללבנון ולצבאה, ואף ביצירת זיקה בין עצירת ההסתננות לרכיבי סיוע כספי וצבאי.

אשר לחזבאללה, יש הסבורים שהמבוכה לישראל, המתחים בין צה"ל לתושבי הצפון, ההסחה והמאמץ המבצעי הגובר מפיקוד הצפון מועילים לארגון, ולכן הוא יתמוך בהמשך ההסתננות, ואולי הוא אף כבר מעורב בה, שהרי שליטתו באזור הגבול עם ישראל הדוקה, והמסתננים לא היו יכולים לעבור שם ללא הסכמתו. מנגד, סודאנים המסתובבים ללא פיקוח בשטחי פעילותו המבצעית של חזבאללה לאורך הקו הכחול, כולל בשטחים הסגורים על ידי תצפיותיו הפועלות במסווה של הארגון הסביבתי "ירוק ללא גבולות", חושפים תורפה ביטחונית של חזבאללה עצמו, בוודאי כאשר לאחר חצייתם הם צפויים לתחקור בישראל. בנוסף, אתגר ההסתננות מגביר את הדריכות המבצעית בצה"ל, מסייע באיתור פרצות וחולשות בהגנה, וכמו בגבול מצרים, הוא צפוי להביא בהדרגה לחיזוק ניכר של צה"ל בגזרה. עליית המתח המבצעי, המתבטאת כבר בפעילות מוגברת של כלי טיס, כוחות וירי תאורה, מורגשת משני צדי הגבול, ובלילות כאלה מופרעת שלוותם של יישובי הצפון אבל גם של הכפרים השיעיים שבדרום לבנון, בסיס תמיכתו של חזבאללה. במקביל עולה הסבירות לתקריות אש בגבול, כולל כלפי מחבלי חזבאללה הפועלים בגזרה, ובראשם יחידות רציון. בכך גוברים גם הסיכונים להסלמה לא מתוכננת, אשר לדברי מנהיגיו, חזבאללה אינו מעוניין בה.

מניעת הסלמה היא אינטרס משותף לצה"ל, לחזבאללה, לצבא לבנון וגם ליוניפיי"ל, שאותם ניתן לרתום לפעילות בנושא, בוודאי חודשיים לפני חידוש המנדט שלו במועצת הביטחון. עבור כל הגורמים האלה מדובר במאמץ מוגבל בסיכון נמוך, המשרטט מרחב לפתרון אפשרי. פוטנציאל מענה נוסף הוא בעזרת ממשלת דרום סודאן, אם כדי להשפיע על אזרחיה השוהים בלבנון ואם לקליטת מבקשי עבודה מלבנון.

בסיכומו של דבר, המפתח למענה למסתננים נעוץ בניתוח מפוכח של מאפייני האתגר הממשי. אין מדובר בפלישת רבבות מסתננים מלבנון או בחדירת מחבלים לארץ, ובוודאי לא בתכניות המתקפה של חזבאללה במלחמה. לצד המענה המבצעי שבאחריות צה"ל, באחריות לחוסן התושבים ולתחושת ביטחונם נושאת גם המנהיגות האזרחית, שהתבטאויותיה משפיעות הן על קהל הבית והן על האויב, לטוב ולרע. בנוסף למענה מדרום לקו הכחול קיים פוטנציאל לבלימת המסתננים מצפון לו על ידי לבנון, יוניפיי"ל ואפילו חזבאללה, וזאת בעזרת מאמצים מדיניים בשילוב כלים כלכליים. השורה התחתונה – ועליה להישמע ולהראות בלבנון – היא שהמאמץ להסתנן מלבנון לישראל דינו כישלון, ואין בסופו סיפורי הצלחה, תעסוקה ורווחה כלכלית, אלא רק סכנות, תלאות והוצאות.